

ƏLİ BƏY AZƏRİ

QURD AĞZI

(hekayə)

Uc qar bir dağ kəndində yaşayırdım. Kəndimiz iyirmi bir evdən ibarət idi. Çox mehriban dolanırdıq, daha doğrusu, o vaxtlar mehribançılığın nə və necə olduğunu bir o qədər də dərinəndən dərk etməyirdik, yəni mehribançılığı elə o vaxtkı ölçülərə görə qiymətləndirirdik. Həm uşaqlıq, yeniyetməlik çağlarımız idi, qayğısız və şən böyüyürdük, mehribançılığı bundan artıq dərk etmək qabiliyyətində deyildik, həm də hər bir ailə öz fərdi təsərrüfat işləri ilə məşğul olurdu. Birinin başqasına işi düşmürdü ki, görsün münasibəti necə olacaq. İş düşəndə də ya deyəcəkdə, gəl, heyvan növbəsini dəyişək, ya da su növbəsini ver mənə.

Kəndin əsas qayğılarından biri mal-heyvan növbəsi idi. Nə vaxtsa kişilər bir yerə toplaşıb belə bir növbə müəyyənləşdirmişdilər. Ballı qarın inək saxlamırdı deyə onu mal növbəsinə daxil etməmişdilər. İnək saxlamırdı deyəndə, bəlkə də bir az düz gəlir. Kənddə yaşayasan, özü də inək saxlamayasan, kənd adamının işinin, gücünün adı nədir ki, inək saxlamasın? Sadəcə, Ballı arvad oturaq xəstəydi, inəyə baxa bilməzdi, qızı çolaq Qızıyətər də bir əlilə inəyi necə sağacaqdı? Ancaq ki, qoyunları birtəhər rahlayırdı.

Beləliklə, növbəlik iribuynuzlu mal-qara üzrə 20, kiçik davar, yəni heyvan üzrə 21 gündən bir dövrə edirdi. Heyvan növbəsini kəndin aşağısındakı evdən - Alməmməd kişidən, mal növbəsini kəndin yuxarı başındakı evdən - Nəriman kişidən başlamışdılar.

Bizim ev kəndin aşağı məhəlləsində, həm də or-

tada yerləşirdi. Heyvan növbəsi İlahi, Səlim, Qurban, Mikayıl, Nağı, mal növbəsi isə Nağı, Mikayıl, Qurban, Səlim, İlahi ardıcılığı ilə fırlanırdı. Uzun müddət dövr etdiyindən bəzən növbələr toqquşurdu, yəni bir adamın hər iki növbəsi eyni gündə düşürdü. Onda qonşular öz aralarında müəyyən razılığa gəlirdilər ki, növbələri ötürsünlər. Bəzən də hər kəsin öz vacib işləri olurdu deyə qonşusunun növbə kəşiməsin ötürdümürdü, ötürdürə bilmirdi. Heyvan növbəsi ağır hesab olduğundan evin kişisi heyvan növbəsinə, qadını isə uşaqlarından biri ilə mal növbəsinə yollanırdı. Ya da iki yeniyetmə oğlan uşağı birlikdə naxırı haraylayıb örüşə, otarmağa aparırdılar.

Yaxşı yadımdadır, yayın birinci ayı idi, məktəbdən tətillə buraxılmışdıq. Əvvəlcədən hesablamışdıq, nədənsə həmin vaxt hər iki növbə bizdə kəşirdi. Hamının başı ot biçinə qarışdığından növbələri heç kimlə dəyişdirə bilmədik. Onda mən yedinci sinifdə oxuyurdum. Dədəm (atama "dədə" deyə müraciət edirdik) işdə olduğundan məndən üç yaş balaca qardaşım ilə heyvan növbəsinə biz gedəsi olduq. Naxırı isə nənəm (anaya da "nənə" deyirdik) dərə aşağı, nisbətən rahat örüşə hayladı. Kənddə iş yeri olmadığından kişilər Qafana, Qacarana, Meğriyə, Qərçivana, Ordubada gedirdilər. Yaxşı halda həftədə bir dəfə gəlib evə dəyirdilər. Elə də olurdu ki, ayda bir dəfə, o da maaş alandan alana gəlib deyir, elə gecə ilə də qayıdıb qatarla gedirdilər. Kənddə maaş almaqla dolanmaq olmurdu, təsərrüfat saxlamaq üçün isə çətin illər idi.

Qardaşım ilə mən heyvan sürüsünü kəndin qənşərindəki Şah bərəsi yuxarı, hər yerdə yalın sol tərəfi ilə otara-otara günortanı Rəsul çeşməsinə mağala yığıdıq. Günortadan sonra da yenə apardığımız örüşlə otara-otara geriyyə qayıtdıq. Çünki Şütürü dərəsi, Mizard, İmanqulu yurdu, Sağaltop, Sürtün və digər ərəzilər zəmi yerləri sayılırdı, yəni biçənək idi və hələ biçilib yığışdırılmamışdı ki, sürünü oralarda otarmaq mümkün olsun.

Əlqərəz, heyvan kənddə qapılara dağılışandan, əl-ayaq çəkildəndən sonra şaq-şaq Fatının vay-şivəni aşağı məhəlləni bürüdü. Danışanda puleyot kimi şaqıldayırdı, elə bil dəyirmanlıdır, üyüdüb tökür. Çörək yeyəndə yanında oturmaq olmurdu, çənəsi elə şaqıldayırdı ki, deyirdin bəs, hacıylək başının üstündə dimdiklərini bir-birinə vurur. Ona görə də üzünə deməsələr belə, daldada hamı onu "şaq-şaq Fatı" adlandırır.

"Şaq-şaq" başladı, nə başladı. Üzünü çəpərdən üzünü bizə tərəf tutub hay saldı ki, bəs erkəyimi itirmisiniz. Bərk narahət olmağa başladıq. İnsafən, növbə rahat keçmişdi, sürü bizə korluq verməmişdi. Qabağımıza canavar yox, heç çaqqaldan, tülküdən də çıxan olmamışdı. Heyvan heç hürkməmişdi də, deyək ki, ilan çalılıb, harda isə kola ilişib, yığılıb, biz görməmişik.

Nənəm bərk hirsləndi, bir partiya dədəmin qarşısına deyindi. Sonra da bizi qınadı ki, otara bilməyəcəydiniz, getməzdiniz, siz malı aparıb hərləyərdiniz, mən özüm heyvanı otarmağa gedərdim. Nənəm dediyini edən arvadlardandı, kişi kimi qadıncı, dediyini edən idi. Heyvan növbəsi onun üçün nə idi ki? Odur ki, heyvan növbəsini yarıtmadığımızı görə hirsələnib özündən çıxmışdı.

Bu hələ başlanğıc idi, nənəmin hirsli-hikkəsi hələ qabaqdaydı. Gözləyirdi ki, birimiz dillənib nə isə deyək, yəni onun sözün qayıtaraq sonra qızıssın, arvad əməlli-başlı hirs dağarcığıydı. Mən dinmirdim ki, onu özündən çıxartmayım, çünki axırıncı dəfə nənəm məni altıncı sinifdə oxuyanda döymüşdü. Sonra da qucaqlayıb; "daha yekə kişisən, bundan sonra səni döymək yaramaz" deyərək hönkür-hönkür ağladı. Nənəm hikkəli qadıncı, həm də çox qürurluydu. İstəmirdim, bir söz deyib onu qıcıqlandıram. Ancaq nənəm dözə bilmir, hər dəfə şaq-şaq Fatının səsinə eşidən kimi yenidən coşurdu, nə onun cavabını verə bilmirdi, nə də biz dinmədiyimizdən, bizə bir söz demirdi. Birdən qayıtdı ki, erkək tapılmasa, ətinizi şişə taxacam. Birinci dəfəydi belə hə-

də-qorxu eşidirdim.

Dilxorçuluğumuzdan nə yediyimiz bilindi həmin axşam, nə içdiyimiz. Gecəni birtəhər keçirdik. Tezdən obaşdan məni durquzdular ki, dur, get erkəyi tap. Dayım Səlimin arvadı Təzəgül dostumun yazığı gəlmişdi, oğlu Fazili də mənə qoşdu. Qardaşım Şakir isə südəmər quzuları, çəpişləri otaracaqdı.

Hər yerdə heyvanı apardığımız çəhlimlərlə getdik axtarmağa. Heç bir yerdə nə qoyun tükü, nə də sümüyü qarşımıza çıxmadı. Mizardın bəri başında oturub nəfəsimizi dərdik, bir az dincəldik. Elə orada heybəmizdəki çörəyi çıxarıb yedik, yəni atüstü "nahar" etdik. Sonra yalın beli ilə geriyyə addımladıq.

Dəfələrlə ovçulardan eşitmişdim, canavarlar, adətən yalın belində marığa yatar, şikarının hərəkətini izləyirdilər. Xüsusən də yanında çobanı olan kəndin mal-heyvanını belə güdərdilər. Elə ki, şəvini düşürdü, çatdırıb vaxtında kəndə qayıda bilməyən mal-heyvanın başının üstünü kəsir, ovlayırdılar. Odur ki, yalların belini üzünü Abuseyid dərəsinə, Sarı güneyə, Qaşqa kolavata, Sağaltopa, Fındıqlı çeşməyə tərəfə qayıdaraq güman gələn və gəlməyən hər yeri axtarırdıq. Axşama yaxın yorulub əldən düşmüş, üzgün halda özümüzü kəndə çatdırdıq. Fatı arvad boş qayıtdığımızı görsə də bizə tərəf gəlmədi, eləcə çəpərin o tərəfindən səsinə başına atdı:

-Sizə deyirəm, mənim erkəyimi tapın, verin. Canavar yeyibse ölüsünü, yeməyibse dirisini tapın, göstərin. Yoxsa yaxanızdan əlimi çəkən deyiləm.

Elə yorulmuşdum ki, cavab verəsi halda eyildim. Heç kimə məhəl qoymadan evə gəldim. Bacımın stola düzdüklərindən bir az yedim, üstündən də bir çay içib yatmağa getdim. Gecəni daş kimi yatdım, dünyadan xəbərim olmadı. Tezdən obaşdan nənəm yenə də məni dümsüklədi.

-Dur, get Fatının erkəyini axtarmağa. Tapılmasa, əl çəkən deyil, oturub, durub zəhləmizi tökəcək. Bir toyda deyəcəm, beş dəfə də vayda.

Sözü çevirə bilməzdim. Bizi belə tərbiyə etmişdilər. Düz on gün də dalbadal göndərsəydilər, getməliydim.

Bu dəfə Şütürü dərəsi yuxarı getdim. Dedim, bəlkə Fatının erkəyi biçənəklərin yaşıl otuna allanıb, yenib dərəyə. İmanqulu yurduna qədər gedib çıxdım, Taxtalardan yuxarı hələ heyvan ayağı dəyməmişdi. Mizarda qalxdım. Durbinlə Alçalı yurdunu, Böyük Zəmini, Təkə daşını, Ulabı; o həndəvərlərdə güman gələn hər yeri gözdən keçirdim. Gözümə nəinki Fatının erkəyi, nə bir cüyür, nə bir dağ

keçisi, nə bir canavar, ümumiyyətlə, heç bir çöl heyvanı dəymədi. Yenə də heybəmdə olan çörəyi yeyib geri qayıdası oldum. Bu dəfə güney tərəfi; Əyri dərənə, Ağdaşutöküləni, Minaqızöləni, Qaradaşlığı, Qırmızıtili ələk-fələk elədimsə də bir şey tapa bilmədim. Fatının erkəyi yağlı əppək olub göyə çəkilmədi.

Evə çatanda Fatı arvad çəpərdən göründü, elə bil məni güdürmüş, geri qayıtmağımı gözləyirmiş.

-Gedib Oruc dərəsindən cic eliyib qayıdırlar bəri, elə bilirlər xəbərim yoxdur. Adın da qoyurlar erkəyi axtarmağa gedirik. Mənim erkəyimi axtarın, tapın. Yoxsa, yaxanızdan əl çəksəm şümrünün qızıyam.

-Yaxşı da, bəsdür uşaqları bağırdağ elədin. Qoy, dədələri işdən gəlsin, gəl hansı erkəyi aparırsan, qat qabağına apar. - Axır ki, nənəm dilləndi, yoxsa şaq-şaq Fatı hələ çox baş aparacaqdı.

-Mənə sizin erkək lazım deyil. Mən öz erkəyimi istəyirəm. Mənim erkəyim erkək yox e.., öəc idi, düz beş ildir bəsləyirdim, oğlumun toyuna kəsəcəkdim.

Axşam çörək yeyəndən sonra nənəm xəbər aldı ki, sabah axtarmağa getməyə heyim qalıb, ya yox. Şaq-şaq Fatının atmacası, deyəsən, onu da almışdı, guya, mən gedib Oruc dərəsində gizlənib, axşam düşəndə geri qayıdıram. Düzdür, nənəm ona yox, mənə inanırdı, bilirdi ki, mən heç vaxt belə hərəkət etməyəm. Ya axtarmağa getməzdim, deyərdim ki, yorulmuşam, ya da getirdimsə, gümanım gələn hər yeri axtarmalıydım. Odur ki, nənəmin sorğusuna sözlə cavab vermədim, eləcə başımı bulayıb "yox" işarəsi verdim.

-Onda dur get, Nağı kişiye de, qurdun ağzın açsın.

Yadıma düşdü ki, erkək itən gecəsi Nağı kişiye qurd ağzı bağlatmışdıq.

Gümrahlığına baxmayaraq, yaşı altmışı keçmiş olsa da yaşından daha yaşlı görünən Nağı kişi kəndin "qurd ağzı bağlayanı" idi. Birinin itiyi itən kimi axtarmağa Nağı kişinin evindən, qurdun ağzın bağlatdırmaqla başlayardılar. Elə ki, Nağı kişi, bir vaxtlar Tehrandə ruhani təhsili almış, köhnə fars əlifbasını bilən, bölgədə yeganə savadlı adam olan Əli əmisindən öyrəndiyi "qurd ağzı bağlamaq" duasını tiyəsi qara şəfdən olan qövsvəri bıçağına oxudu və bıçağı yarıyadək qatlayıb taxçaya qoydu, o dəqiqə itik sahibinin yönbəri düşürdü yerinə. Ayın-axayın durub gedirdi itiyini axtarmağa, bəzən də heç get-

mirdi. Evinə gedib səhərin açılmasını gözləyirdi. İtiyi ya gecəyarıya yaxın özü gəlirdi, ya da səhər açılanda gedib dərələrin birində sağ-salamat tapırdılar. Bizim də başımıza belə bir hadisə gəlmişdi. Payız axşamlarının birində boz eşşəyimiz örüşdən qayıtmamışdı. Eşşək neyləsin, güneydə ot az, payız günü də kasıbın dili kimi gödək, ha yeyir ki, qarın dolsun, dolmur. Yığıdığımız otu da ancaq inəyə, qoyun-keçiyə yedizdirərdik, özü də eşşəyin gözünün qabağında, eşşək də qalırda baxa-baxa.

Qaranlıq düşənə kimi güney tayı Kaha dərəsi, Hava dərəsi boyunca xırman yerinədək axtardım, tapa bilmədim. Qayıdıb Nağı kişiye dedim ki, eşşəyimiz itib, qurdun ağzın bağla, yeməsin. O da harda itdiyini soruşdu. Öyrənəndən sonra durub getdi əlini sabunlayıb yudu, sərhədçilərdən aldığı ağappaq dəsmalla quruladı. Sonra gəlib həmin bıçağını taxçadan götürdü və duasını oxuyub Kaha dərəsi, Hava dərəsi boyunca "qurdun ağzın bağladı".

Səhər sübh tezdən nənəmlə ikimiz eşşəyi axtarmağa getdik. Aşağıları axtarmışdım deyə birbaşa Kaha dərəsi yuxarı getdik. Bürünc daşının dibinə yüz əlli-iki yüz metr qalmış kəmərelilər başlayırdı, kəməreliyin birinin ətəyində nənəmin gözü nəyi isə aldı.

-Bala, mənim gözüm alacalanır. Sən yaxşı bax, gör, orda nə görürsən? - deyə məndən soruşdu.

Orda nə vardısı nənəm məndən əvvəl görmüşdü, onun gözlərinin itiliyinə söz ola bilməzdi. Görünür gördüyünü dəqiqləşdirmək istəyirdi, odur ki, mənim də həmin yerə baxıb nə gördüyümü eşitmək istəyirdi. Diqqətlə baxdım və gördüm ki, orda nədir-sə iki-üç tərpeyi var. Alatoranlıqdı deyə, itdi, çaqqaldı, canavardı, inəkdi, eşşəkdi, nədisə ayırd edə bilmədim, çünki aramızdakı məsafə çoxdu. Dedim:

-Hə, nənə, orda nə isə var, ancaq ayırd edə bilmirəm nədi.

Yerişimizi yeyinlətdik, amma yoxuşu getmək çox çətindi. Hardasa on-on beş dəqiqə getdikdən sonra kəməreliyin dibinə yaxınlaşdıq. Hava da xeyli işıqlaşmışdı, hər yer apaydın görünürdü.

-İndi necə, görürsənmi? - Nənəm məndən bir də soruşdu.

-Görürəm. - Tam ayırd edə bilməsəm də cavab verdim.

Bir də diqqətlə baxdıqda arxasını kəməreliyin daşına söykəyən eşşəyimizi gördüm. Boz eşşək qabaq ayaqlarını gen qoyaraq başını aşağı əyib qulaqlarını şəklemişdi. Ağəmmədin iti Toplan boyda iki

çaqqal eşşəyin qabağında sağa-sola tullanırdılar.

-Ay iit! Ay it, tuuut! Alabaş heey! Toplan heey! Bozdar heeyyy!

Nənəm qışqırıb haray-həşir salmağa başladı, mən də onun səsinə səs verdim. Çaqqallar bizim səsimizə qaçıb aradan çıxdılar. Biz yaxınlaşana kimi eşşək yerindən tərpənmədi, üstündə bircə diş yarası da yoxdu. Nağı kişi ağızlarını necə bağlamışdısa çaqqallar eşşəyi dişləyə bilməmişdilər.

-Yəqin təzəcə tapıblarmış ki, biz gəlib çıxdıq. - Nənəm handan-hana dilləndi və əlindəki çubuqla eşşəyi o ki, var çırpdı.

...Nağı kişinin qurd ağızı bağlamasına bütün kənd əhli inanırdı. O, ki, qurdun ağızı bağladı, həmin gecə qurd itən heyvanı parçalaya bilməzdi. Odur ki, nənəmin sözü ilə Nağı kişinin yanına getdim. O, əvvəlcə məndən heyvanı haralarda otardığımızı bir də soruşdu. Haralardan keçdiyimizi bitdə-bitdə danışdım. Sonra haraları və necə axtardığımızı, havada qarğa-quzğunun dolaşmış-dolaşmadığını xəbər aldı. Onu da danışdım. Mizardı, Böyük Zəmini, Təkə daşını da durbinlə müşahidə etdiyimi söyləyəndə saxladı. Dedi:

-Day bəsdir. Erkək belə tezliklə basıb oralara gedə bilməz. Ya canavar yalquzaq olub, erkəyi boynuna qaldırıb çox uzağa aparıb, ya da şaq-şaq Fatı yalan danışır, erkək sizin nobatda itməyib.

Nağı kişinin dediklərin arvadı Fəryad da eşitdi.

-Ə kiri! - deyə ona çəmkirdi. - Söz sənnən çıxmasın, gedib Fatının qulağına çatar, ayıbdır. Sən öz işini gör.

Nağı kişi başını bulaya-bulaya durub taxçaya yaxınlaşdı. O, həmişəki odun tiyəli əyri bıçağını götürmək istəyəndə dayandı, elə bil hansısa qüvvə onu saxladı, geriyyə qanrılıb mənə baxdı. Sanki mənim nə deyəcəyimi gözləyirdi, nənəmin sifarişini yox.

-Bəlkə bu gün açmayasınız? - Özümdən asılı olmayaraq tir-tir əsirdim, elə bil qurd bu gecə Fatının erkəyini yox, məni parçalayacaqdı, kim nə deyir desin, canavar vahiməli heyvandır, onu görənlər yox, adını eşidənlər belə qorxu hissi keçirirlər.

-Qurbanın oğlu, məni bərkə salırsan haa... On da... mən günaha batmış oluram. Qurd da Allahın yaratdığıdır. O da bir şey tapıb yeməlidir, ya yox? İki gündür ki, onu ac saxlayıram. - Nağı kişi dodağının altında mızıldana-mızıldana bunları dedi, mənim titrəməm isə kəsmək bilmirdi.

-Nağı dayı, qurd canlı olar, deyiblər. - Axır ki, özümdə cəsarət tapıb dedim. - Üç gün ac qalmaqla acından ölməz. Sən bircə gün də səbr elə, mən sa-

bah Fatının erkəyini yerə batmış olsa da tapıb gətirəcəyəm. - İndi də yaman diri-diri danışdım, elə bil öz əlimlə qoymuşdum, gedib gətirəcəkdim. Özümə bir arxayınçılıq gəlmişdi.

-Yaxşı, nə deyirəm ki, qoy, sən deyən olsun. Ancaq günahı sənə boynuna.

-Kaftar kişidir, utanmır, günahı uşağın boynuna yazdırır. - Fəryad xala yenə ərinin abırını ətəyinə bükdü.

Evə qayıtdım, yaxşı ki, nənəm qabağıma çıxıb heç nə soruşmadı. Yavaşca gedib yerimə girdim.

Səhər sübh tezdən yuxudan oyandım. Heç kim bilməsin deyə sakitcə paltarımı geyinib çıxmaq istəyirdim ki, nənəm qabağımı kəsdi.

-Obaşdan hara gedirsən? Çay içib çörək də yeməmişən.

-Hara var, hara gedəm? Gedirəm Fatının erkəyini axtarmağa.

-Qardaşın Şakir xəstələnib, xoruzəng olub. Sən gedirsən, bəs quzuları kim otaracaq? Bir erkəkdi, itib itib də. Dədən gələr, əvəzinə başqasını verər. Çörəyini ye, quzuları ac, apar otarmağa.

Tələsik çörəyimi yeyib həyəətə düşdüm. Hələ heyvan öyrüşə açılmamışdı. Tez quzuları açıb Kaha dərəsi yuxarı apardım.

Bölgədə iki əzəmətli qayadan biri sayılan Bürünc qayası kəndin yuxarısında, iki kilometrliyində yerləşirdi. Kaha dərəsi də daxil olmaqla Tapan, Arxac, Yaz yurdu, Qumluyal, Hava, Qırmızıtil, Qardaşlıq dərələri başlanğıcını Bürünc qayasının dibindən alır və quru dərə hesab olunurdular. Təkcə Kaha dərəsində sızqa çeşmə var idi. Havayı gəlməsin, həmin çeşmənin suyu ilə güney tayda yerləşən on bir ev bostan saxlayırdı.

Bürünc daşının başından kəndin bütün ərazisi; biçənəkləri, öyrüş yerləri, meşələri, çuxurları, dərələri ovuc içi kimi görünürdü. Məqsədim gün qızanadək Bürünc daşının zirvəsinə qalxıb ətrafı seyr etmək idi. Harda bir canlı tərpənsəydi, görünəcəkdi. Bir neçə dəfə Bürünc daşının zirvəsinə çıxmışdım. Yalan olmasın, çox uzaq məsafələrdə hərəkət edən kiçik canlıları seçmək olurdu. Zəmi yerində koramaların hərəkətini özüm müşahidə etmişdim. Çalağanlar, qartallar, quzğunlar oradan qıy vurub səməyə qalxır, şikarın dalınca gedirdilər.

Quzuları otara-otara yolun yarısındanadək gedib çıxdım. Körpələr çeşmənin gözündən doyunca su içəndən sonra üzüyuxarı getmək istəmədilər, dolaylandırdılar. Məcburən mən də səmtimi dəyişdim. Fikir-

ləşdim ki, qayanın zirvəsinə çatıb çıxma bilmirəm, çünki quzuları tərgidib gedə bilməzdim. Həm də o tərəfləri axtarmışam, indi də kəndin güney tayı üzrə günçıxan və aşağı tərəflərini axtararam. Quzuları üzüdöləyi otara-otara gəlib çıxdım Yuxarı Zişdi deyilən yerə. Buralar bir vaxtlar babamın biçənəyi olmuşdu. İndi də ot adama boy vermirdi. Mən quzuları qabağa buraxıb üzü yuxarı - Bürünc daşına baxırdım. Birdən quzular hürküb mənə tərəf qaçdılar. Onların nədən hürkdüyünü öyrənmək üçün qabağa getdim. Bir az getmişdim ki, qırx-əlli metrlikdə heyvan gördüm. Qoyun, ya erkək olduğunu ayırd etmək üçün yeyin addımlarla irəlilədim. Yaxınlaşanda gördüm ki, buynuzlu, kürən bir erkək, daha doğrusu, toğludur, başı keçib zinc ağaclarının arasına, buynuzları ilişdiyindən nə qabağa gedə bilməyib, nə də geri çəkilməyi bacarmayıb. İki, ya bəlkə də üç yaşı olardı. Ancaq ya yaxşı süd əmə bilməmişdi, ya da sava olmuşdu deyə şaqqa deyildi. Hər halda yaxşı bəslənməmişdi, yoxsa üç gündü ac qalmışdı, nəydisə, gözümə çox balaca və arıq göründü. Döl vaxtı da deyildi ki, belə arıq olsun. Odur ki, Fatının erkəyi olub-olmadığına qərar verə bilmədim, çünki o, beş illik erkəkdən, öəcdən dəm qılırdı.

Buynuzları çox iri olduğundan başı zinc ağaclarının arasına girmiş, qayıdıb çıxma bilməmişdi. Tapıntı erkəyin başını ehmalca yuxarı qaldırdım. Ağacın birini yana çəkməklə onu düşdüyü vəziyyətdən xilas etdim. Əvvəl-əvvəl hürkdü, sonra sanki o da quzlardan biriymiş kimi körpələyə qoşulub otlamağa başladı. Həyəcanlı olsam da kəndə qayıtmağa tələmədim. Daha bir neçə saat quzuları otardım. Günortaya yaxın quzuları da götürüb kəndə qayıtdım. Kəndin qənşərinə çatanda qışqırdım ki, camaatın diqqətini çəkim.

-Ay camaat, heeyyy!.. Fatının... erkəyini tapmışam... heeyyy!..

Bir neçə dəfə çağırandan sonra adamların təndirin yanına toplaşdığını gördüm, Kaha dərəsinə gədən yol təndirin yanından başlanıb çəpərlərin arası ilə üzüyuxarı uzanırdı. Məhlüqa, Mələk, Nağı, Fəryad, Fatan, Telli, Fatı, Gülqız; nə bilim, onadək adam təndirin yanına toplaşdı ki, Fatının erkəyinə baxsın, hər halda, mənə belə gəldi.

-Aaz, Fatı, budumu sənin erkəyin? -Quzular onların bərabərinə çatar-çatmaz Nağı kişi arıq toğlunu göstərib soruşdu.

-Hə, çər dəysin buna, neçə gündür yazıq uşaqları bağırdalaq eliyib, xalxınan da üz-göz olmuşuq.

İstədim deyəm ki, ay Fatı xala, bəs deyirdin beş illik erkəkdir, bəsləmədə saxlanılan öəcdir, amma özümü saxladım, heç nə demədim, heyvan göz qabağında idi. Fatı arvad erkəyin boynundan tutub aparmaq istəyirdi ki, Nağı kişi bir də dilləndi:

-Nə hə, aaz? Qurbanın oğlu heyvanı Şütürü dərəsi yuxarı aparıb, ordan da geriye qaytarıb. Sənin erkəyin də Yuxarı Zişdidə tapılır. Bunu necə başa düşək?

-Hə də. Yəqin axşam heyvan gələndə uşaqlar hürküdüblər, erkək də qaçıb gedib bu tərəfə.

Mən məqamı yetişdiyini hiss edib erkəyi hansı vəziyyətdə tapdığımı yerli-yataqlı danışdım, buynuzlarının zinc ağaclarının arasına necə keçdiyini dedim.

-Yekə arvadsan, heyvanına diqqət elə də. - Nağı kişi Fatıya açıq-aşkar təpindi, Fəryad xala gözünü ağartsa da dayanmadı, sözünün dalını gətirdi. - Xəbərin olsun, sənin erkəyin itibəsə də, Qurbanın nobatından bir gün qabaq itib.

-Fəxrəddin heyvan itirməz. - Anası Məhlüqa arvad eyhamı başa düşüb Nağı kişini qabaqladı.

-Erkək itibəsə də Fəxrəddinin nobatında itib. - Nağı kişi bu dəfə qəti və daha kəskin dedi. - Heyvanı Güneydə, Yuxarı Zişdidə o, otarıb. Sən də düşmüşsən Qurbanın uşaqlarının üstünə.

Bizdən bir gün qabaq Səlim kişinin növbəsiydi. Mikayılın oğlu Fəxrəddin növbəni onlarla dəyişə bilməmişdi, bəlkə elə ona görə də mal və heyvan növbələri ikisi də bir gündə gəlib bizə çatmışdı. Ani olaraq hamısı duruxdular, bu fırtından qabaqki sakitçiliyə bənzəyirdi, bir az da dursaydılar, yeni həngəmə, Nağı, Fatı, Məhlüqa arasında dava qızışa bilərdi. Odur ki, sükutu pozmaq qərarına gəldim.

-Nağı dayı, indi get, qurdun ağzını aç. Yazıqdır, qoy, gedib bir şey tapıb yesin, acından ölməsin. Günahı nə sənin, nə mənim üstümdə qalsın.

-Vay, dədəm vaayyy! - Fatı durdu, durdu, birdən erkəyi buraxıb dizlərini döyəcləməyə başladı. - Üç günün ac canavarı indi harda olsa tapıb sürünü parçalayacaq.

Fatı elə huy vurdu ki, elə bil üç günün ac canavarı sürüdəki qoyunları yox, qoyunları otaran çobanı yeyəcək. Kənddə əlinə dəhrə, yaba, dəyənək alan kim vardısı, pəpə yeyəndən mama deyənədək hamısı Abuseyid dərəsi yuxarı götürüldü. Sən demə, bu gün heyvan nobatı Fatıgilin imiş, fərsiz oğlu asan olsun deyə sürünü Abuseyid dərəsi yuxarı otarmağa aparıbmiş.